

Nr 31

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse om handel med preventivmedel jämte motion i ämnet.

Genom en den 20 februari 1970 dagtecknad proposition, nr 28, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av tredje lagutskottet, har Kungl. Maj:t, under åberopande av utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden, velat inhämta riksdagens yttrande över vid propositionen fogat förslag till kungörelse om handel med preventivmedel.

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen begärs riksdagens yttrande över ett förslag att helt slopa nuvarande tillståndsprövning för handel med preventivmedel. Förslaget innebär att handeln med preventivmedel i fortsättningen skall begränsas endast genom krav på att preventivmedel som säljs skall vara godkänt av socialstyrelsen och att försäljningen skall ske under hygieniskt tillfredsställande former.

De nya bestämmelserna föreslås träda i kraft den 1 juli 1970.

Författningsförslaget

Det vid propositionen fogade författningsförslaget har följande lydelse.

Förslag

till

Kungörelse**om handel med preventivmedel**

Häri genom förordnas som följer.

1 §

Preventivmedel får säljas endast om det godkänts av socialstyrelsen. Försäljning skall ske under hygieniskt tillfredsställande former.

2 §

Godkännande får återkallas om skäl finnes därtill. Beslut om återkallelse länder omedelbart till efterrättelse.

3 §

Kostnader för undersökning eller annan åtgärd, som äger rum utan samband med införsel och som socialstyrelsen föreskriver som villkor för att godkännande skall lämnas eller bestå betalas av den som saluhåller preventivmedlet.

4 §

Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet saluhåller preventivmedel i strid mot 1 § dömes till böter. Preventivmedel som påträffas hos honom skall, oavsett vem det tillhör, förklaras förverkat, om det ej är uppenbart obilligt.

5 §

Närmare föreskrifter för tillämpningen av denna kungörelse meddelas av socialstyrelsen.

Denna kungörelse träder i kraft den 1 juli 1970, då förordningen (1959: 325) om handel med preventivmedel och kungörelsen (1959: 326) med tillämpningsföreskrifter till förordningen om handel med preventivmedel skall upphöra att gälla.

Motionsyrkande

I samband med propositionen har utskottet behandlat en *i anledning av propositionen* väckt motion, nämligen

motionen I: 1005 av herr *Wikström*, i vilken motion hemställs

»att i kungörelse om handeln med preventivmedel bestämmelse måtte införas om att sådan försäljning icke får ske genom kringföringshandel».

Inledning

Chefen för socialdepartementet, statsrådet *Aspling*, anför i propositionen inledningsvis följande.

Handeln med preventivmedel är reglerad genom författningsbestämmelser om bl. a. tillståndstvång. På senare år har frågan om en liberalisering av denna handel aktualiserats i olika sammanhang. Mot bakgrund av vad som förekommit har inom socialdepartementet upprättats en promemoria angående översyn av preventivmedelslagstiftningen (Stencil S 1969: 8).

Promemorian har remissbehandlats.

Gällande bestämmelser

Utskottet hänvisar till propositionen s. 4—6.

Tidigare riksdagsbehandling

Kritik mot den nuvarande lagstiftningen framfördes i motioner vid 1969 års riksdag. I två av dessa, I: 350 och II: 400, som är likalydande, hemställdes att riksdagen skulle besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en utredning beträffande lagstiftningen om handeln med preventivmedel. I de likalydande motionerna I: 797 och II: 917 vid samma riksdag ifrågasattes bl. a. om den individuella prövning av varje butiks förutsättningar för att sälja av socialstyrelsen godkända kondomer som f. n. förekommer är erforderlig. Sistnämnda motioner utnynnade i en hemställan att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle begära en omprövning av de olika bestämmelserna som reglerar försäljningen av receptfria preventivmedel. I sitt av riksdagen godkända utlåtande (3LU 1969: 20) anförde tredje lagutskottet att motionerna inte borde föranleda någon riksdagens åtgärd med hänsyn till att inom socialdepartementet beslutats om översyn av ifrågasavarande lagstiftning.

Departementspromemorians förslag

I departementspromemorian framhålls att det inte längre finns tillräckliga skäl att reglera handeln med preventivmedel i vidare mån än som behövs för att få en tillfredsställande kvalitetskontroll på varorna. Preventivmedel bör sålunda i stort sett få säljas fritt. Detta bör också gälla försäljning från automat. Förbud mot försäljning av preventivmedel genom kring-

föring bör dock fortfarande gälla främst med hänsyn till svårigheterna att kontrollera att sådan handel sker under hygieniskt tillfredsställande former. Liksom hittills bör få säljas endast preventivmedel av de slag som socialstyrelsen godkänt. Överträdelse av bestämmelserna bör bestraffas med böter.

En hygienisk kontroll av preventivmedel och försäljningsformerna är av stor betydelse. Socialstyrelsen förutsätts ge behövliga föreskrifter härom.

Remissyttrandena

Utskottet hänvisar till propositionen s. 9—10.

Departementschefen

Handeln med preventivmedel — som intill 1920-talets början var så gott som helt förbjuden — har genom ändringar i lagstiftningen successivt beretts en allt friare ställning. Den nu gällande lagstiftningen på området har varit i stort sett oförändrad sedan år 1959. Den innebär bl. a. att preventivmedel inte får säljas utan tillstånd av myndighet annat än från apotek. Lagstiftningen har utsatts för växande kritik. Det har bl. a. gjorts gällande att den verkar konkurrenshämmande och prisfördrande samt att den medför tidsförluster och andra olägenheter såväl för dem som söker tillstånd som för de tillståndsprövande myndigheterna. Det har också påståtts att handel med preventivmedel utan tillstånd förekommer i inte obetydlig omfattning.

Det ligger i såväl det allmännas som den enskildes intresse att preventivmedel kan tillhandahållas till minsta möjliga kostnad och besvär. De nuvarande bestämmelserna medför betydande olägenheter såväl för de enskilda konsumenterna som för tillståndssökandena. För polismyndigheterna innebär tillståndsprövningen uppenbarligen en administrativ belastning. En effektiv tillsyn av bestämmelsernas efterlevnad kräver också en avsevärd insats.

Med det synsätt som numera bör läggas på dessa frågor finns det inte längre tillräckliga skäl att reglera handeln med preventivmedel i vidare mån än som behövs för att få en tillfredsställande kontroll över varornas kvalitet och de hygieniska förhållandena vid försäljningen.

För egen del förordar jag därför, liksom en praktiskt taget enhällig remissopinion, att tillståndstvånget upphävs för all slags försäljning av preventivmedel, alltså även den som sker genom automatapparater. I stället bör, såsom föreslagits i departementspromemorian, föreskrivas att preventivmedel får säljas endast om det godkänts av socialstyrelsen. Godkännandet skall kunna avse antingen enstaka exemplar, visst parti eller viss typ av preventivmedel. Vidare bör krävas att försäljningen sker under hygieniskt tillfredsställande former. Till godkännandet bör socialstyrelsen

kunna knyta villkor om försäljningsform och annat som kan påverka preventivmedlens hållbarhet.

Kooperativa förbundet har under remissbehandlingen av departementspromemorian uttalat sig för att förbudet mot kringföringshandel slopas och samma åsikt har framförts av kommerskollegium såvitt gäller kringföringshandel med kondomer. För egen del finner jag det inte nödvändigt eller lämpligt att i detta sammanhang föreskriva ett särskilt förbud mot kringföringshandel. Den reglering av handeln med preventivmedel som avses i framtiden tar sikte på de kvalitetsmässiga och hygieniska krav som bör ställas på preventivmedlen. Garanti för erforderlig hygienisk standard såväl i fråga om preventivmedelsförpackningarnas utförande som i andra hänseenden bör kunna nås genom att socialstyrelsen meddelar föreskrifter härom. Det bör därjämte erinras om att kringföringshandel med preventivmedel i regel torde bli underkastad tillståndstvång enligt de allmänna bestämmelserna i förordningen (1968:564) om tillfällig handel. Tillståndsprövningen enligt denna förordning görs av polismyndigheten och avser att hindra att kringföringshandel drivs av den som med hänsyn till sina personliga förhållanden inte är lämplig att driva sådan handel. Tillstånd skall inte ges om handeln kan väntas störa allmän ordning. Det kan återkallas när särskilda skäl föreligger. Skulle någon som fått tillstånd att bedriva kringföringshandel åsidosätta föreskrift som socialstyrelsen meddelat rörande handel med preventivmedel, torde detta böra aktualisera frågan om återkallelse av tillståndet. Med hänsyn till vad sålunda anförts torde tillräcklig kontroll över kringföringshandel med preventivmedel kunna åstadkommas utan särskild reglering i detta sammanhang. Det förslag till kungörelse om handel med preventivmedel som upprättats upptar därför ingen bestämmelse om förbud mot kringföringshandel.

Socialstyrelsen har i sitt remissyttrande föreslagit att föreskrifter ges om återkallelse av godkännande och om kostnaderna för de undersökningar som behövs. Jag ansluter mig härtill. Kostnadsansvaret bör läggas på den som tillhandahåller preventivmedlen för försäljning. Föreskrifter rörande ansvaret för motsvarande undersökningskostnader vid import av preventivmedel finns i kungörelsen om införsel till riket av preventivmedel. I det förevarande kungörelseförslaget har därför undantagits undersökningar i samband med införsel.

För den som saluhåller preventivmedel i strid mot bestämmelserna i förordningen om handel med preventivmedel är straffet dagsböter eller fängelse i högst sex månader. Jag förordar att enligt den nya kungörelsen motsvarande brott skall kunna medföra endast bötesstraff. Vidare bör bestämmelser om förverkande, som i huvudsak motsvarar de som nu gäller, tas med i den nya kungörelsen.

De nya bestämmelserna bör träda i kraft den 1 juli 1970.

Motionen

I motionen framhålls att departementschefen i propositionen diskuterar argumenten för och emot ett särskilt förbud mot kringföringshandeln av preventivmedel. Av remissinstanserna synes flertalet ha avstyrkt att sådan handel får förekomma. Till dessa avstyrkande instanser hör bl. a. polismyndigheterna i Malmö och Hälsingborg samt skolstyrelsen i Härnösand. Främsta argumentet mot en sådan försäljning är självfallet svårigheten att kontrollera att den sker under hygieniskt tillfredsställande former. Argumenten för att sådan handel skall tillåtas synes också relativt svaga. Det räcker enligt motionären knappast med att, som departementschefen anfört, påpeka att sådan kringföringshandel i regel torde bli underkastad tillståndstvång enligt de allmänna bestämmelserna i förordningen om tillfällig handel. Kontrollmöjligheterna synes vara synnerligen små.

Utskottet

Enligt gällande förordning om handel med preventivmedel skall den som vill idka handel med preventivmedel annat än i apoteksinrättning eller läkemedelsförråd söka tillstånd hos polismyndighet i den ort, där försäljningen skall bedrivas. Tillstånd får beviljas endast beträffande sådana medel, som socialstyrelsen godkänt för den avsedda försäljningsformen. Preventivmedel får inte säljas genom kringföring. Utomhus får försäljning endast ske från automatapparat.

I det till propositionen fogade förslaget till kungörelse om handel med preventivmedel har nuvarande tillståndstvång helt slopats. Förslaget innebär att handeln med preventivmedel i fortsättningen skall begränsas endast genom krav på att preventivmedel som säljs skall vara godkänt av socialstyrelsen och att försäljningen skall ske under hygieniskt tillfredsställande former.

I motionen I: 1005 av herr Wikström hemställs att i kungörelsen måtte införas förbud för försäljning av preventivmedel genom kringföringshandel. Till stöd för yrkandet åberopar motionären svårigheten att kontrollera att sådan försäljning sker under hygieniskt tillfredsställande former.

I likhet med departementschefen anser utskottet att det inte längre finns tillräckliga skäl att reglera handeln med preventivmedel i vidare mån än som behövs för att få en tillfredsställande kontroll över varornas kvalitet och de hygieniska förhållandena vid försäljningen. Utskottet tillstyrker därför att det nuvarande tillståndstvånget slopas.

Preventivmedel torde numera tillhandahållas uteslutande i hermetiskt tillslutna förpackningar. Garanti för erforderlig hygienisk standard såväl i fråga om preventivmedelsförpackningarnas utförande som i andra hänseenden bör kunna nås genom att socialstyrelsen med stöd av 1 § i den föreslagna kungörelsen utfärdar föreskrifter härom. Något behov av att behålla

förbudet mot kringföringshandel med preventivmedel anser utskottet därför icke föreligga. Det bör i detta sammanhang anmärkas att kringföringshandel med preventivmedel torde, såsom departementschefen framhållit, bli underkastad tillståndsvång enligt bestämmelser i förordningen om tillfällig handel. Som tillfällig handel anses dock icke kringföringshandel, vilken utgör ett led i en eljest på stadigvarande driftställe bedrivna rörelse och avser sådana varor som regelmässigt saluföres eller framställs där. Tillstånd enligt sistnämnda förordning lämnas av polismyndighet. Utskottet förutsätter att polismyndighet, när det gäller ansökan om tillstånd till tillfällig handel med preventivmedel, noggrant prövar sökandens lämplighet. Skulle någon som fått tillstånd åsidosätta föreskrift, som socialstyrelsen meddelat med stöd av 1 § i kungörelsen, synes det utskottet uppenbart att frågan om återkallelse av tillståndet bör aktualiseras.

På grund av det anförda bör motionen I: 1005 avslås och propositionen lämnas utan erinran.

Utskottet hemställer

att riksdagen, med avslag på motionen I: 1005, lämnar propositionen nr 28 utan erinran.

Stockholm den 14 april 1970

På tredje lagutskottets vägnar:

ERIK GREBÄCK

Vid detta ärendes behandling har närvarit:

från första kammaren: herrar Göran Karlsson (s), Svante Kristiansson (s)*, Åkesson (fp), Knut Johansson (s)*, Ebbe Ohlsson (m), Nils-Eric Gustafsson (cp)*, Ernulf (fp) och Hansson (s);

från andra kammaren: herrar Grebäck (cp), Svenning (s), Ekström (s)*, fröken Anderson (s), herrar Franzén i Träkumla (cp), Åberg (fp), Olsson i Timrå (s) och Burenstam Linder (m)*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.